

De dichter 'die blind van de moerassen zingt'. De poëzie van Charles Ducal

Als het gedicht u bekoort, bedenk dan
dat het gemaakt is van dode dagen,
van drankzucht, maagzuur, een vuile tafel
waarop een leven, ad nauseam.

Charles Ducal (pseudoniem van Frans Dumortier, ° 1952) is een van de belangrijkste Vlaamse dichters van zijn generatie. Deze bloemlezing bevat een ruime en representatieve keuze uit zijn poëzie en geeft een goed beeld van de belangrijkste thema's en ontwikkelingen in zijn oeuvre.

Ducal debuteerde in tijdschriften tijdens de opkomst van de postmoderne poëzie, waarmee hij enige tijd in verband werd gebracht, maar bij de publicatie van zijn eerste bundel, *Het huwelijk*, in 1987 werd duidelijk dat het hier eerder een klassiek, dan een experimenteel dichterschap betreft. De gedichten in die eersteling behandelen in een strakke vorm (telkens drie kwatrijnen), gebruik makend van (half)rijm en assonantie het klassieke thema van het huwelijk en doen dat met behulp van referenties aan de bijbel, de mythologie en een aantal klassiekers uit de Nederlandse poëzie (Willem Elsschot, Gerrit Achterberg). Die traditionele vorm en thematiek worden echter voorzien van een ontluisterende invulling. Het samenleven van de echtelieden wordt namelijk alles behalve in romantische termen beschreven, maar voorgesteld als banaal en saai; de relatie is hoegenaamd geen bron van vreugde, maar wordt als verstikkend ervaren. De ik-figuur vlucht in fantasieën en dromen om aan de beklemming te ontsnappen, met een soort gespletenheid tot gevolg. Hij speelt weliswaar de liefhebbende echtgenoot, maar onderdrukt daarbij zijn ware gevoelens, die evenwel in zijn verbeelding – dat wil zeggen: in deze poëzie – tot leven komen. Dat levert keiharde verzen op. Zo is 'Autogamie' een niets verhullend masturbatiegedicht, terwijl in 'Barmhartig' even het idee opspeelt om de vrouw te vermoorden, iets waarvan snel wordt afgezien, waarna hij teder in haar billen knijpt – een duidelijke verwijzing naar de in de Nederlandse literatuur klassieke verzen van Elsschot uit diens gedicht 'Het huwelijk': 'Hij dacht: ik sla haar dood [...] // Maar doodslaan deed hij niet, want tussen droom en daad / staan wetten in de weg en praktische bezwaren / en ook weemoedigheid, die niemand kan verklaren, / en die des avonds komt, wanneer men slapen gaat.'

Wat duidelijk wordt, is dat de ik-figuur, om aan de maatschappelijke conventies te voldoen, zijn diepste drijfveren verdringt, maar ze in zijn schrijven toelaat. Dat Jekyll en Hyde-motief wordt geëxpliciteerd in de titel van de volgende bundel: *De hertog en ik* (waarbij de hertog een onverholen verwijzing is naar het pseudoniem van de dichter: Ducal). Het spel met de dubbele identiteit (dichter en mens) en de vermenging van feit en fictie beheerst de meeste gedichten van Ducal. Ze lijken autobiografisch, maar door de culturele en literaire referenties, en het gebruik van dromen, sprookjes en elementen uit de griezelliteratuur stijgen de geschetste taferelen uit boven het anekdotische en krijgen ze een archetypisch karakter. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de beschrijving van de relatie met de ouders: de vader is groot en afschrikwekkend, de moeder wordt zorgend, maar afstandelijk/onbereikbaar voorgesteld – in Ducals poëzie wordt dus het freudiaanse schema gereproduceerd. En ook het (lacaniaanse) idee dat de taal de redding uit de oedipale constellatie betekent, wordt bij Ducal verwoord in het gedicht 'ABN1'. Daarin wordt het gebruik van de standaardtaal beschreven als het verlies van de – dialectische – moedertaal, wat de definitieve losmaking van de moeder inhoudt.

De taal, en dus de poëzie, heeft bij Ducal dus een belangrijke functie: in het gedicht worden jeugdtrauma's verwerkt en de diepste en meest smerige gedachten worden er uitgezegd en op die manier gesublimeerd. Het gedicht is de neerslag van de beleefde droom of fantasie en daarmee de realisatie van een verborgen leven. Dat betekent dus dat literatuur wordt ingezet om enigszins te ontsnappen aan saaie en burgerlijke bestaan ('Zonder God') dat onvermijdbaar is. Die literatuuropvatting zorgt ervoor dat de poëzie iets dubbelzinnigs heeft: het gedicht dat in de clichévoorstelling de meest verheven taaluiting is, is inderdaad een prachtig en precieus kunstwerkje, maar wie het goed leest, trekt een beerput open ('Poëtica' of 'Voor na de dood'). In het gedicht toont de dichter zijn ware gelaat, want onder een kunstig laagje vernis schuilen de meest perverse verlangens. De vuiligheid is enkel 'toegedekt met een liedje', om het met de titel van een van Ducal's bundels te zeggen. In die zin draait deze hele poëzie rond ontmaskering.

De poëzie van Ducal is in zijn eerste bundels eerder ik-betrokken en richt zich op de binnenwereld: de psychologische problemen en existentiële dispositie van een zwak, bang en eerder lullig individu. Zeker in de eerste drie bundels, die een trilogie vormen, is dat het geval. Later, vanaf de bundel *In inkt gewassen*, verbreedt de thematiek zich. Nog steeds komen in elke bundel de vaderfiguur, de kindertijd en de relatie met de vrouw aan bod, maar er is ook steeds meer aandacht voor de buitenwereld. In zijn meest recente bundel, *De buitendeur* – een titel die aangeeft dat de huiskamer wordt verlaten en de dichter nu volop in de wereld wil staan –, laat Ducal het engagement dat hij in zijn essayistische proza reeds tentoon spreidde nu ook in zijn poëzie binnen. Dat levert onder andere politieke gedichten op over Auschwitz, de Palestijnse kwestie of verkrachtingen in Congo. Die maatschappelijke betrokkenheid spreekt overigens ook uit de gedichten die hij in 2014 en 2015 schreef als Dichter des Vaderlands en die na te lezen vallen in de drietalige uitgave *Bewoond door iets groters / Au-delà de la frontière / Vom etwas Größerem bewohnt* (Altas Contact, 2015).

In het gedicht 'Le flamand' schrijft Ducal: 'Ik heb niet de gave mijzelf te vertalen' en concludeert hij: 'ik stik in mijn eigen, mijn enige taal.' Die verzen leggen een ambigue houding ten opzichte van het Nederlands bloot. Zoals bleek uit het voorgaande, is de taal van wezenlijk belang in die zin dat de poëzie zorgt voor een parallel universum dat een tegengewicht vormt voor het banale bestaan, maar tegelijk wordt het gebruik van de relatief kleine taal waarin de dichter werkzaam is als een beperking ervaren. Met deze voortreffelijke Franse vertaling wordt een ultieme dichterlijke droom gerealiseerd. Het eigen verhaal waaraan dankzij de literatuur een grotere dimensie werd verleend, krijgt nu dankzij de omzetting naar een grote taal ook een groter publiek, waardoor het ook een groter verhaal wordt.

Carl De Strycker